

- Тернограф, Тернопільський національний економічний університет, 2009. – 304 с.
5. Смолинська Н.В. Методичні підходи до оцінювання рівня інноваційної спроможності підприємства / Н.В. Смолинська // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 4. – С. 215-221.
  6. Мельник О.Г. Системи діагностики діяльності машинобудівних підприємств: полікритеріальна концепція та інструментарій : монографія / О.Г. Мельник. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 344 с.
  7. Моделі аналізу та управління конкурентоспроможністю промислових підприємств. Наукове видання / С.В. Мілевський, О.В. Мілов. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2007. – 156 с.
  8. Булах І.В. Оцінка конкурентоспроможності підприємства сфери телекомунікацій : монографія / І.В. Булах, Т.Б. Надтока. – Донецьк : «ДВНЗ ДонНТУ», 2010. – 244 с.
  9. Фомин Я.А. Диагностика кризисного состояния предприятия : учеб. пособие для вузов / Я.А. Фомин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 349 с.

УДК 334.7

Ракицька С.О.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємства
Одеської державної академії будівництва та архітектури

Жусь О.М.
старший викладач кафедри економіки підприємства
Одеської державної академії будівництва та архітектури

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНТЕГРОВАНІХ КОРПОРАТИВНИХ СТРУКТУР БУДІВЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Стаття присвячена розгляду корпоративних структур у будівельному комплексі, видам ефекту, що проявляється при їх створенні та функціонуванні. Розкрито зміст комерційної, некомерційної та інтегральної ефективності. Досліджено прояви синергетичного ефекту від взаємодії учасників будівельної корпорації.

Ключові слова: будівельний комплекс, корпоратизація, інтегровані корпоративні структури, види ефективності, синергетичний ефект.

Жусь О.Н., Ракицкая С.О. ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИНТЕГРИРОВАННЫХ КОРПОРАТИВНЫХ СТРУКТУР СТРОИТЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСА УКРАИНЫ

Статья посвящена рассмотрению корпоративных структур в строительном комплексе, видам эффекта, возникающего при их создании и функционировании. Раскрыто содержание коммерческой, некомерческой и интегральной эффективности. Исследованы проявления синергетического эффекта от взаимодействия участников строительной корпорации.

Ключевые слова: строительный комплекс, корпоратизация, интегрированные корпоративные структуры, виды эффективности, синергетический эффект.

Zhus O.N. Rakytska S.O. EFFICIENCY INTEGRATED CORPORATE STRUCTURES OF UKRAINE BUILDING COMPLEX

The article is devoted to corporate structures in the construction industry, types of effect that is manifested in their establishment and maintenance. Maintenance of commercial, non-integrated and efficient. Studied expression synergistic effect of interaction between participants construction company.

Keywords: building complex, corporatization, integrated corporate structures, types of efficiency, synergy effect.

Постановка проблеми. Будівельний комплекс має міжгалузевий і міжрегіональний характер, що свідчить про необхідність ґрунтовного дослідження питань підвищення ефективності функціонування і розвитку будівельних підприємств різних організаційно-правових форм і форм власності. Через наявність специфічних характеристик економіці будівельної галузі властиві істотні відмінності від економіки інших галузей промисловості.

Процес побудови житлової та промислової нерухомості охоплює такі сфери, як будівництво, промисловість будівельних матеріалів та виробництво будівельних конструкцій і деталей, і є тісно пов'язаним з іншими галузями народного господарства, забезпечуючи створення більшості основних виробничих і невиробничих фондів. Взаємозв'язок підприємств будівельного комплексу обумовлює економічну доцільність утворення їх інтегрованих об'єднань. Це чинить істотний вплив на встановлення набору параметрів для цілей оцінки ефективності діяльності будівельних підприємств та визначення способів і алгоритмів розрахунку цих показників.

Вирішення вказаного завдання може бути забезпечено на підставі комплексного підходу до визначення критеріїв оцінки діяльності будівельних підприємств та їх об'єднань в межах корпорації, що ґрунтується на побудові системи оціночних даних, які знаходяться в певному взаємозв'язку один з одним і дають необхідну і достатню інформацію для прийняття управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем визначення поняття «корпорація» та особливостям створення корпоративних структур, інституціональним аспектам їх функціонування та управління їх розвитком присвячували наукові розробки такі зарубіжні вчені, як М. Портер, А. Чендлер, І. Ансофф, Р. Фалмер, Г. Клейпер, Д. Норт, Р. Коуз, К. Ерроу, і вітчизняні науковці: О.С. Редькін, А.І. Бутенко, І.О. Іртищева, Н.А. Хрущ, А.А. Чухно, Б.В. Буркинський, О.Є. Кузьмін, З.С. Варналій та ін.

Проблемам інтеграційних процесів у будівельній галузі присвячені праці В.О. Одринської, А.М. Асала, А.Д. Чернявського, Ю.І. Іванова. Питання

ефективності діяльності об'єднань суб'єктів господарювання та синергетичного ефекту вивчали такі фахівці, як Г. Хакен, Т.М.Гатаулін, В.І. Малихін та А.П. Кохно.

Проте питання вибору системи показників, яка була б спроможна оцінити ефективність діяльності усіх підрозділів та інтегрованої структури будівельної корпорації в цілому, потребує подальшого доопрацювання.

Постановка завдання. Функціонування вітчизняних підприємств відбувається в досить складних і нестабільних умовах зовнішнього середовища, під впливом протиріч ринкових відносин з державним регулюванням і контролем. Інтеграційні процеси здійснюються з метою підвищення адаптаційних можливостей корпорації до несприятливого зовнішнього оточення. Проте зосередження окремих підприємств в одному об'єднанні часто не має технологічної основи, не враховує взаємодії бізнесів, їх синергії. Це зумовлено особливостями приватизації в Україні в попередні роки, реалізацією можливостей набуття прав власності без чіткої спрямованості на підвищенні ефективності її використання з позицій суспільних інтересів. Відсутність мотиваційних механізмів до децентралізованого виконання стратегічних управлінських рішень, недостатній ступінь розвитку інформаційного простору й публічного розкриття інформації, низька достовірність звітних даних значною мірою ускладнює аналітичну оцінку результатів діяльності суб'єктів господарювання та розробку обґрунтованих рекомендацій щодо підвищення її ефективності. Вивчення проявів ефектів, що виникають на базі інтеграційних процесів, і внаслідок цього посилення адаптаційних можливостей підприємств будівельного комплексу вимагає проведення додаткових досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найважливішим напрямом розвитку будівельного виробництва і фактором підвищення його ефективності та інвестиційної активності є кооперація і будівельна інтеграція шляхом корпоратизації.

Формування корпоративних структур, що створюються за принципом технологічного ланцюжка, у сучасному будівельному комплексі України досі не набуло кінцевих форм. Утворення і розвиток інтегрованих об'єднань в даній галузі, основаних на поєднанні технологічно взаємозалежних промислового, будівельного, фінансового і торгового капіталів, є об'єктивно необхідним у ринкових умовах. Інтерес до участі в таких структурах у переробних, промислових і будівельних підприємств значний і зумовлений насамперед їхнім прагненням отримати потрібні інвестиційні ресурси, створити надійні канали для забезпечення сировиною і збуту своєї продукції.

Внутрішньокорпоративні відносини та обмін охоплюють фінансові і промислові ресурси та науково-технічну інформацію. В межах об'єднання діє принцип не конкуренції, а спеціалізації на умовах кооперації (коли сфери діяльності підприємств не перегинаються, а доповнюють одна одну). Тому в структурі постачальник-споживач створюються передумови до монополізації. Таким чином, внутрішнє економічне середовище корпорації набуває певних ознак неринкового характеру.

Отже, будівельне об'єднання (корпорація) – це єдиний спеціалізований виробничо-господарський комплекс, до якого повинні входити суб'єкти економіки з переробки сировини, виробництва будівельних матеріалів та конструкцій, науково-дослідні інститути, конструкторські бюро, технологічні та

будівельні організації, які мають виробничі зв'язки і спеціалізоване допоміжне та обслуговуюче господарство. У сучасному виробництві з удосконаленням процесу обробки, поділу технологічного процесу на етапи, розвитком кооперативних відносин між виробниками з'являються можливості поєднання вертикальних зв'язків за технологічним ланцюжком і горизонтальних – за видами діяльності в єдиному господарському циклі [1].

Корпоративні структури мають певні переваги як в виробничо-господарській діяльності, так і в управлінській сфері. Так, зростання ефективності виробництва при створенні корпоративних структур забезпечується за рахунок раціонального використання всіх видів ресурсів, комплексної переробки сировини і матеріалів. Також вказані типи об'єднань надають можливість зниження витрат на управління та маркетинг, удосконалення інформаційного забезпечення виробництва, залучення інвестиційних ресурсів та формування фондів з метою здійснення всіх видів інноваційної діяльності – від модернізації продукції до удосконалення форм і методів організації виробництва.

Корпоратизація призводить не тільки до зростання активів, але й до набуття відповідного досвіду, поліпшення кадрового, управлінського, інноваційного потенціалу, що впливає на результативність функціонування об'єднання. Таким чином, можна констатувати удосконалення координації господарчої діяльності підприємств, якісне перетворення бізнесу і, як наслідок, виникнення синергетичного ефекту.

Створення промислово-будівельних об'єднань дозволяє більш повно реалізувати консолідований потенціал регіонів, але при цьому відповідає не тільки місцевим інтересам, а також є одним із істотних факторів, що впливають на економіку країни в цілому.

Інтегровані структури в будівництві є складними соціально-економічними системами, тому складаються з багатьох елементів, що знаходяться у господарських відносинах і тісних зв'язках один з одним, утворюють певну цілісність. Такі структури розвиваються залежно від співвідношення екстенсивних та інтенсивних факторів виробництва, від спеціалізації за предметним або технологічним типом, кооперування залежно від виду спеціалізації, пропорційності складових елементів системи, сукупності ресурсів, що застосовуються, оборотних коштів, контингенту працівників. Причому підвищення ефективності складної системи характеризує інтенсивний тип розвитку, тому можна говорити не тільки про функціонування, але й про розвиток інтегрованої структури.

Інтегровані структури як об'єднання складаються з декількох підприємств, що зумовлює значимість дотримання як інтересів кожного елемента системи (підприємства, що входить в інтеграцію), так і інтересів інтегрованої структури в цілому (як системи). З цієї точки зору необхідно стимулювання зацікавленості всіх підприємств у підвищенні ефективності функціонування корпорації в цілому, що вимагає посилення координаційної роботи на вищому рівні управління, упорядкування взаємодії учасників будівельного і збутового процесів.

На наш погляд, вирішення проблеми полягає у створенні єдиної виробничої схеми виготовлення і реалізації будівельної продукції від здобичі сировини до завершеного виробу. Організація будівельного комплексу за вказаним принципом можлива шляхом корпоратизації, тобто створення блоку економічно-об'єднаних підприємств з метою виробництва кінцевої будівельної продукції.

Корпорація являє собою систему із закінченим виробничо-будівельним циклом, що передбачає виконання робіт від розробки проекту до здачі об'єктів «під ключ» без залучення сторонніх субпідрядних організацій. Зазначене забезпечується наявністю власних спеціалізованих підприємств і організацій, управліннь механізації і технологічної комплектації [1].

Основними завданнями формування подібних господарських об'єднань є: підвищення ефективності роботи в результаті поєднання зусиль учасників, а також розвитку внутрішньої кооперації виробничих, наукових, проектних, будівельних та інших організацій в єдиний господарський комплекс; завоювання і утримання ринків збуту; закріплення постачальників сировини, матеріалів, комплектуючих виробів і інших ресурсів; прискорення технічного розвитку виробництва. Формування таких структур відбувається шляхом реалізації стратегії вертикальної диверсифікації, тобто поширенням діяльності підприємства на збутові або споживчі ринки.

Оцінюючи ефективність функціонування інтегрованої структури в будівництві, необхідно розглядати кожне підприємство як складну систему, а також їх сукупність з урахуванням виробничих можливостей. З цих позицій зростає значимість аналітичної роботи, а діяльність сучасних корпорацій повинна розглядатися як функціонування складної соціально-економічної системи, стан та підвищення ефективності функціонування якої можна описати тільки за допомогою взаємопов'язаних параметрів.

Результативність і економічна доцільність функціонування корпоративних об'єднань вимірюються абсолютними і відносними показниками. Розрізняють показники економічного ефекту та економічної ефективності.

Економічний ефект – показник, що визначає результат діяльності. Це абсолютний, об'ємний параметр. Для характеристики ефекту використовують величини валового доходу від реалізації, прибутку від операційної діяльності, чистого прибутку тощо.

Економічна ефективність – відносний показник, що зіставляє отриманий ефект з ресурсами, витраченими для досягнення цього ефекту. Такі дані можна використовувати в просторово-часових порівняннях. На практиці оцінка результативності створення корпоративної структури здійснюється на базі аналізу виключно економічних вигід та витрат інтеграції, при цьому ринкова вартість корпоративної структури має бути вищою, ніж сума вартостей підприємств, що в неї входять, до їх об'єднання [2].

Визначення ефективності корпоративного об'єднання є складним завданням у силу низки причин, які обумовлені багатьма факторами і проблемами його функціонування. Будь-яке підприємство стоїть перед необхідністю ефективного використання ресурсного потенціалу для успішного економічного розвитку з урахуванням галузевих особливостей і чинників зовнішнього середовища, які об'єднують податкову, соціально-культурну, фінансово-кредитну, інвестиційну, інформаційну, правову та інші складові. Будівельні корпорації беруть участь у відтворенні не тільки елементів ринкової інфраструктури, а й безпосередньо впливають і на соціальну сферу, результати діяльності якої не мають прибуткового характеру і не підлягають вартісній оцінці. Тому тут мають бути додатково враховані інші показники, на відміну від тих, які застосовуються до комерційних структур.

Таким чином, при визначенні ефективності будівельної корпорації, на наш погляд, необхідно розрізняти такі основні види ефективності:

- комерційна ефективність – це ефективність, яка враховує фінансові наслідки для комерційних організацій, що входять до будівельного об'єднання;
- некомерційна ефективність – система показників, що враховують соціально-економічні наслідки для суспільства загалом, включаючи зовнішні ефекти й суспільні блага;
- інтегральна ефективність – сукупний інтегральний результат, отриманий будівельною корпорацією в цілому.

Оцінка комерційної ефективності повинна враховувати такі аспекти:

- зміна результативності використання діючих виробничих потужностей, потенціалу науково-дослідних і дослідно-конструкторських організацій;
- нові можливості для реальних інвестицій, що виникають у результаті формування корпоративних структур;

- необхідний розгляд технологічних умов виробництва підприємницьких одиниць, що ініціюють інтеграцію, насамперед, в період опрацювання та укладення контрактних відносин;

- доцільне ретельне опрацювання системи контрактних взаємин, що охоплюють основні аспекти спільної діяльності (включаючи фінансовий, науково-технічний, збутовий тощо);

- наявність загальної (консолідованої) власності виступає істотним гарантом реалізованості контрактних відносин;

- поліпшення фінансових та економічних показників (максимізація прибутку і мінімізація витрат, підвищення продуктивності праці, підвищення інвестиційної привабливості підприємств, їх конкурентоспроможності тощо).

Крім того, при ухваленні рішення щодо створення корпоративної структури необхідно враховувати очікувані соціальні наслідки, які не мають вартісної оцінки, проте відображають ефективність корпорації з точки зору суспільства в цілому, а також окремих регіонів, галузей та організацій, що зацікавлені в результатах її функціонування.

Некомерційна ефективність – відповідність результатів господарської діяльності основним соціальним потребам і цілям суспільства. Інтегруючим параметром соціальної ефективності є підвищення народного добробуту, якості життя. Детальніше її можна представити такими показниками:

- створення та збереження привабливих робочих місць, страхування (медичне, пенсійне) працюючих членів трудового колективу;
- забезпечення населення житлом, відповідність виробництва попиту.

Проте необхідний попит можливо забезпечити лише виробництвом якісної продукції та відповідальним ставленням до споживачів. Тому оцінку соціальної ефективності будівельної корпорації вважаємо за необхідне доповнити такими характеристиками, що відображають запровадження системи управління якістю, виробництво якісних товарів та надання якісних послуг:

- благоустрій нових прибудинкових територій, створення соціальної інфраструктури, забезпечення необхідних для комфортного проживання умов та послуг, що формують високий рівень експлуатаційних характеристик нового об'єкту нерухомості;
- підтримка високого рівня фінансової стійкості, дотримання платіжної дисципліни, забезпечення

стабільних податкових надходжень, розвиток підприємницького клімату в регіоні;

- дотримання стандартів у сфері екології (проведення екологічної експертизи нових проектів та матеріалів, звітність корпорації перед громадськістю за свій вплив на навколишнє середовище).

У будівельній корпорації процес забудови міських територій спрямований не тільки на створення комфортних умов проживання, а й для організації сучасного рівня благоустрою, де є всі умови для відпочинку, дозвілля та обслуговування. Під будівлями можуть влаштуватися гаражі, сауни, більярдні, дитячі секції. При цьому окрема увага має приділятися реалізації проектів зі створення дворів відпочинку, міні-скверів, елементів громадського обслуговування (магазинчикам, офісам і салонам). У результаті може бути досягнений значний соціальний ефект. Крім того, такий підхід відкриває певні можливості і для будівельних корпорацій, які можуть вже після здачі в експлуатацію житла реалізувати програму післяпродажного сервісного обслуговування, тобто укладати договори з ОВББ щодо надання послуг з утримання і обслуговування будинку та прибудинкової території (здійснення поточного ремонту, охорони, відеоспостереження, ремонту сантехнічного та електрообладнання, ремонту тротуарних та велосипедних доріжок тощо). Завдяки цьому підприємство отримує додаткове джерело підтримки обсягів виручки від реалізації продукції та послуг.

Централізоване управління великою диверсифікованою будівельною структурою з урахуванням суспільних потреб і інтересів передбачає дотримання нормативного рівня фінансової стійкості і тим самим здійснення обґрунтованого вибору між ризиком та доходністю, дотримання платіжної дисципліни, запобігання банкрутству, збереження робочих місць, підтримки високої податкової ефективності.

Екологізація будівельного виробництва має впроваджуватися за такими принципами:

- обґрунтування та застосування будівельних матеріалів і конструкцій, яким притаманна екологічність при виготовленні, будівництві та їх експлуатації;
- урахування екологічних методів організації і технології виробництва будівельно-монтажних робіт;
- застосування маловідходних, безвідходних, ресурсо- та енергозберігаючих технологій, машин та устаткування, впровадження комплексної системи природоохоронних заходів, яка включає вторинне використання та утилізацію відходів виробництва.

Таким чином, за результатом прояву ефекту від діяльності будівельної корпорації можна виділити комерційну та некомерційну ефективність. Розрахунок комерційної ефективності повинен враховувати економічний, фінансовий ефекти. Некомерційна ефективність базується на отриманні екологічного, соціального, бюджетного, інституціонального видів ефекту.

Інтегральна ефективність – це результуючий показник, який включає в себе усі перелічені види ефекту, що дозволяє комплексно оцінити позитивні та негативні наслідки діяльності інтегрованої структури.

Інтегральний ефект «може визначатися сумою комплексних показників з урахуванням їх значимості. Він може розглядатися як характеристика не стільки об'єкта, скільки генеральної сукупності ознак ефективності в цілому» [3].

За механізмом виникнення (прояву) ефекту слід виділити синергетичний ефект, зовнішні ефекти. За Г. Хакеном, зміст терміну «синергія» зводиться до

того, що складні нелінійні системи здатні до самоорганізації та самовдосконалення [4]. Інше розуміння синергетики, сформульоване І. Ансоффом, виходить з того, що часто об'єднання частин у єдине ціле дає більший ефект, ніж їх механічна сума [5].

При вивченні ефективності діяльності інтегрованих корпоративних структур неминує виникає питання про те, наскільки зміна їх кінцевих (результативних) показників обумовлена безпосередньо фактором інтеграції, глибиною взаємодії учасників. Тому дуже важливо виявити вплив саме чинника «взаємопроникнення», налагодження реальної групової роботи як суті та умови отримання синергетичного ефекту [6].

Результативність створення і функціонування інтегрованої структури містить у собі приріст ефекту, який виникає за рахунок фактора синергії, що означає перевищення результату простої суми факторів. Ефективність характеризує корисність, вигідність утворення корпорації, сукупну оцінку діяльності учасників в порівнянні з індивідуальною діяльністю, а також з іншими формами взаємодії підприємств між собою.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити такі висновки.

Одним із найважливіших напрямів підвищення ефективності будівельного виробництва та інвестиційної активності є кооперація і будівельна інтеграція шляхом корпоратизації. Утворення і розвиток інтегрованих об'єднань в даній галузі, заснованих на поєднанні технологічно взаємозалежних промислового, будівельного, фінансового і торгового капіталів, є об'єктивно необхідним у ринкових умовах і має високий ступінь результативності, якщо здійснюється за принципом «технологічного ланцюжка».

Об'єднання за цим принципом надасть можливість поліпшення кадрового, управлінського, інноваційного потенціалу, якісного перетворення бізнесу та відповідатиме суспільним інтересам з точки зору досягнення певного соціального ефекту.

Створення промислово-будівельних структур дозволяє більш повно реалізувати консолідований потенціал регіонів, але при цьому відповідає не тільки місцевим інтересам, а також є одним з істотних факторів, що впливають на економіку країни в цілому. Результати функціонування корпоративних структур відображаються показниками комерційної та некомерційної ефективності, а також супроводжується проявами синергетичного ефекту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Жусь О.М. Матрична структура корпоративних об'єднань в будівельному комплексі // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування : Збірник наукових праць. Випуск 2(38). Економіка. – Рівне : НУВГП, 2007. – 310 с. – С. 82-88.
2. Иванов Ю.И. Слияния, поглощения и разделение компаний: стратегия и тактика трансформации бизнеса. – М. : Альпина Паблишер, 2001. – 224 с.
3. Пономаренко В.С., Гунтарева І.В. Структура визначення інтегрального показника системної ефективності розвитку підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/278/1>.
4. Хакен Г. Синергетика: Иерархия неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/71730/>.
5. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф. – М. : Экономика, 1989. – 358 с.
6. Кохно А.П. Синергический эффект финансово-промышленных групп. – М. : Перспектива, 2001. – 324 с.